

Американска рецепта за щастие: лингвокултурно изследване на паремии

Румяна Петрова

Abstract: An American Recipe for Happiness: a Linguocultural Study (by Roumyana Petrova).

This paper studies a corpus of 135 Anglo-American proverbs about happiness from a diachronic and synchronic perspective. It demonstrates the potential of a new generation of cultureme, the explanatory cultureme – a tool specifically created for conducting a thematically oriented linguocultural analysis, and opens a discussion about the present-day challenges to American culture and society.

Key words: Anglo-American Proverbs about Happiness, Explanatory Cultureme, Linguoculturology, Culturematic Analysis, The American Creed.

ВЪВЕДЕНИЕ

Външната и вътрешна политика на САЩ през последните две десетилетия дава твърде много поводи за сериозни размисли относно характера на съвременната американска култура, която в резултат на англобализацията от близо век насам е придобила статуса ако не на световен еталон и стандарт, то най-малкото на значим ориентир за много народи, групи и индивиди. Това налага преразглеждането на американските ценности от нов, по-критичен ъгъл и тяхното обяснение и тълкуване от други, по-различни позиции от досегашните.

Една от особено значимите ценности за американците е щастието. Уникално е това, че няма друга нация в писаната история на човечеството, която, като американската, да е поставила щастието на всеки отделен човек независимо от неговия етнически произход и имотно състояние така ясно и недвусмислено като основна цел на държавния и обществен живот, както това е направено в най-свещения текст на американците след Библията – Декларацията на независимостта от 1776г.²¹⁹ Но каква точно е американската представа за щастие? Различна ли е тя от българската, руската, германската, индийската, японската?

Сигурният път към верните отговори на тези въпроси минава през лингвокултурното проучване на тематичен клас от англо-американски пословици, смисълът на които е свързан със щастието²²⁰. От тази група текстове научаваме от първа ръка за най-устойчивите характеристики на щастието, тъй като животът им обхваща целия период от близо четири века съществуване на американската история и отразява както наивните схващания на широките народни маси, така и научните, философски и религиозни виждания за щастието на отделни изтъкнати американски мислители, държавници и творци на художественото слово

²¹⁹ В една своя книга от 2009г. известният американски изследовател Пол Ейрн припомня, че в понятията *равенство, свобода, и право на щастие за всеки човек* е събрана есенцията на американизма и националната идентичност на американците: “Всички хора са създадени равни. Живот, свобода и преследване на щастието...”. – В тези два израза е събрано най-съкровено кредо на американците, в което твърдо са вярвали повечето политици и държавници и целият американски народ от 1776г. насам, когато се приема Декларацията на независимостта – историческият документ, определил в най-висока степен американската идентичност и станал толкова свещен, колкото Светото писание” [1].

²²⁰ Настоящата работа представя в съкратен вариант и е същевременно продължение на студията *Happiness in Modern Anglo-American Proverbs: A Linguocultural Study* [2], приета за отпечатване в брой 33: 2016г. на годишника по международни паремиилогични изследвания *Proverbium*, редактиран от проф. Волфганг Мийдър, един изключителен изследовател на паремията и достоен за възхищение човек. В процеса на работата върху настоящата разработка корпусът се увеличи с около 30%, но това почти не промени основните изводи, представени в студията.

В лингвокултурологията концептът „щастие“ получава още в началото на настоящото столетие изключително задълбочено лингвистично, културно и философско осветление в поредица от съчинения на Сергей Воркачов, който е един от основателите на рускоезичната лингвоконцептология (вж. напр. [3], [4], [5]). Около десет години по-късно същата тема привлича вниманието на изследователката А. С. Ващеулова [6]. Фокусът при Воркачов съвсем естествено е предимно върху руската представа за щастие, докато Ващеулова изследва проявата на този концепт в политическия дискурс и в литературата на американските творци на словото, но не и в паремииите. Прегледът на наличната англоезична литературата и тази на български и руски език по темата също показва, че темата за щастieto в англо-американските паремии не е разглеждана в пълнота, ето защо с право можем да се надяваме, че настоящата работа ще запълни известна празнина в лингвокултурологичните и паремииологични изследвания както в българската, така и в англоезичната англицистика²²¹.

Обект на проучване на настоящата разработка е тематична група от 135 живи англо-американски паремии, преобладаващата част от които са ексцерпирани от двата най-авторитетни съвременни паремииографски източника – *Речник на американските пословици* (DAP) [7] и *Речник на съвременните пословици* (DMP) [8]. В първия и по-обемист речник, който съдържа около 14 000 единици, животът на всяка пословица се проследява от годината на първото ѝ записване на английски език, а това може да е например през ранния X век, до наши дни, 1992г. Що се отнася до DMP, който съдържа далеч по-малко единици – 1 422, в него освен че се проследява историята на всички текстове, съществуващи в писмен вид само от 1900г. насам (до 2012г.), те са дадени в богат ситуативен контекст. Ползвани са и четири популярни източника от интернет – FD [9], Smith [10], TG [11] и P. Lawgense [12]. При извличане на смисъла на паремииите, които не винаги е прозрачен, сме сверявали тълкуванията си с автентични обяснения на англоезични автори от литературни произведения и източници по интернет, в които паремииите са използвани в конкретни ситуации; в някои случаи сме приели определенията на Пол Лорънс [вж. бележката към 12]. Убедението ни е, че предприетото диахронно и синхронно лингвокултурно изследване на получения корпус дава много добра възможност да се получат точни сведения и да се направят надеждни изводи не само за произхода, динамиката, съдържанието и ценностните аспекти на концепта „щастие“ в американската култура, но и за мястото му в системата от ценности, които изграждат нейната сърцевина.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Изследователската методика, която е приложена към ексцерпираниите паремии, е лингвокултурният подход и неговото продължение – културематичният анализ. Целта на лингвокултурния подход е извличането на основната културема на изследваната езикова единица (дума, словосъчетание, фраза, изречение, текст) и на нейното послание (това се отнася с пълна сила само за текстовете). Културемата е най-основната аксиологически обогрена част от съдържанието на езиковата единица, респ. смисъла на текста, т.е. това, което те експлицитно или имплицитно

²²¹ Прегледът на литературата по темата обхваща основните национални езиковедски периодични издания в България (на първо място Съпоставително езикознание), международния годишник *Proverbium*, голяма част от сборниците с доклади от конференции на Българското лексикографско дружество, излезли след 2000г., множество езиковедски издания на БАН, публикувани през последните две десетилетия, редица лингвокултурологични и паремииологични публикации на руски език, вкл. достъпните по интернет, и много други източници, изброяването на които би запълнило няколко страници. Ако някъде все пак съществуват проучвания на щастieto в англо-американските пословици, което не е невъзможно, те вероятно са на езици, различни от английски, български и руски, или са в по-периферни издания.

утвърждават или отхвърлят. Вербалният израз на културемата е съществително име или именна синтаagma, придружени от плюсов или минусов знак. Посланието на всеки текст, в т.ч. и на едноизреченския текст, към който спадат паремииите, се извежда от отговора на въпроса: Какво ни съветва да правим / да не правим / Какви ни съветва да бъдем / да не бъдем този текст? Посланието служи за проверка на знака на културемата там, където той не е експлицитен (напр. при метафора, ирония, хипербола и др.) и представя културемата в разгърнат вид, в употреба.

За да бъдат извлечени основните културемии и послания, паремииите, които са с имплицитни или преносни, метафорични значения първо трябва да се разтълкуват. При изтълкуване на изречението *Една лятовица пролет не прави*, например, се получава следният смисъл: „с недостатъчно хора не може да се извърши голямо начинание“. Тази операция не е необходима при паремииите с преки значения, каквато е *Трудът е здраве и живот*; културемииите на такива текстове са явни, разположени на повърхнинно равнище, в самата пропозиция – в случая основната културема е “трудът (+)“. Целта на изтълкуването на преносния текст обаче е да се отиде отвъд пропозицията и да се разкрие вътрешния смисъл на паремииията, нейното определение (обяснение), тъй като именно в него се съдържат основната културема и послание; така за първата паремииия по-горе смисълът е „предприемането на голямо начинание с малко хора (-)“, а посланието – „паремииията ни съветва да не се залавяме с големи начинания, ако няма достатъчно хора за това“; по същия начин, посланието, което отправя паремииията *Трудът е здраве и живот*, е „тази паремииия ни съветва да ценим труда и да работим“.

Културематичният анализ е следващата стъпка на лингвокултурния подход. Демонстриран е пространно и подробно в книгата *Културемииите в Книга на притчиите (The Book of Proverbs) в Авторизираната Библия (AV/KJB)* [13] и в някои други наши работи (вж. напр. [2] [14] и [15]). Целта му е да изчерпи цялото културно съдържание на езиковата единица (респ. текст), вместо да се ограничава само до нейния фокус. При този тип анализ текстът се разлага на сложна констелация от културемииии, които изграждат и изчерпват основната. Ако текстът представлява изречение с пряко (буквално) значение, анализът се прилага направо към пропозицията, а ако е с преносно значение, или е с пряко значение, но съдържа образи и метафори, анализът се прилага освен към пропозицията също и към разтълкуваните образи и метафори и към разтълкувания вътрешен смисъл на текста. Така паремииията с пряко значение *Трудът е здраве и живот* се разлага не на една, а на три културемииии – една основна, “трудът (+)“, и две второстепенни, “здравето (+)“ и “животът (+)“. По същия начин, метафоричната паремииия *Една лятовица пролет не прави* също се разлага на една основна културема – „предприемането на голямо начинание с недостатъчен брой хора (-)“ и на седем допълнителни – „голямото начинание (+)“, „предприемането на голямо начинание (+)“, „недостатъчният брой хора“, „лятовицата (+)“, „единствената лятовица (-)“, „пролетта (+)“ и „идването на пролетта (+)“. И така, за да се постигне максимална изчерпателност, културематичният анализ трябва да обхване всички аксиологически натоварени компоненти не само на буквалното съдържание на текста, но и на неговия преносен смисъл (нека припомним, че неутралните езикови единици, т.е. тези, които не са натоварени с оценъчни аспекти на значението, отпадат от анализа; за повече по този въпрос вж. в: [16]).

За целите на настоящото тематично изследване е нужно въвеждането на още едно понятие: **обяснителна културема (explanatory cultureme)**. С този израз ще обозначим вида културема, която освен че съдържа основната културема, докрай изчерпва смисъла на паремииията, нейното определение. Обяснителната културема на паремииията *Трудът е здраве и живот* например е „трудът, който е здраве и живот (+)“; тя се добавя към горното изреждане и така се получава пълният брой културемииии на паремииията, които стават четири. При паремииията *Една лятовица*

пролет не прави обяснителната култураема съвпада с основната – „започването на голямо начинание с недостатъчен брой хора (-)”. Основното свойство на обяснителната култураема е, че по отношение на съдържанието тя представлява максимално разширен вариант на основната; тя е такава синтактична и смислова трансформация на паремияния текст, която обединява цялостното смислово съдържание на паремията с нейната аксиологическа характеристика. Обяснителната култураема има един недостатък – тя не обхваща образността на повърхнинно равнище, а включва само смисъла на образите на дълбинно равнище. Но тя е незаменимо средство за установяване темата на паремията, която зависи единствено от смисъла. Например темата на метафоричната пословица *Една лястовица пролет не прави* не може да бъде *пролетта и сезоните*, нито *лястовиците* или *птиците*, а *условията за извършване на някакво начинание*. Тематичната ексцерпция на англо-американските паремии за щастието е извършена именно по пътя на извличането на обяснителната култураема на всеки текст в корпуса. Този тип култураема, както ще се види от подреждането на паремияте в подтеми по-долу, се оказва необходим и за вътрешното им разпределяне в тематични подгрупи, което цели извличането на всички нюанси на смисловото съдържание на корпуса.

Спрямо масива от над 17 000 текста, влизащи в състава на всички ексцерпирани източници, общият брой пословици на тема **ЩАСТИЕ** е сравнително неголям – 135. Те се подразделят на 7 големи и 18 по-малки подтеми (това прави общо 25 подтеми), подредени според семантичната им плътност (относителният брой паремии, представящи дадена подтема). В рамките на подтемите паремията в техния състав са дадени заедно с източника си и с обяснителната култураема²²². Подтемите започват със заглавия, включващи броя на съставлящите ги пословици и този на техните култураеми (понякога този брой е различен) със съответните знаци – плюс или минус. Например 23п/23к след първото заглавие по-долу означава, че първата подтема съдържа 23 текста и има същия общ брой обяснителни култураеми (23), докато означението 23(+) означава, че всички те са положителни. След заглавията са изредени паремията, всяка със съкращението на цитирания източник, страницата, от която е ексцерпирана, и съответната обяснителна култураема, въведена след съкращението *култ.*

1. Щастието като вътрешно състояние на съзнанието – 23п/23к = 23(+)

All happiness is in the mind (DAP: 279). *Култ.*: щастието, което е изцяло в съзнанието на човека (+); **Happiness is to be sought not outside but within** (DAP: 280) *Култ.*: търсенето на щастието в съзнанието на човека (+); **Our happiness does not consist in things but in thoughts** (DAP: 280). *Култ.*: мислите, а не вещите, като извор на щастие (+); **Real happiness consists of peace of mind and heart** (DAP: 280). *Култ.*: щастието, което е състояние на умствен и емоционален покой (+); **Content is happiness**. *Култ.*: доволството като щастие (+); **True happiness is in a contented mind**. *Култ.*: състоянието на доволство като същност на щастието (+); **Happy is he**

²²² В студията на английски език след всяка паремия сме цитирали исторически данни за първото ѝ регистриране и други – за нейния произход и динамика. Към тази информация са добавени преводът, смисълът (определението) и обяснителната култураема на паремията. Пример: **Happiness grows at our own firesides and is not to be picked in strangers' gardens**. Са 1840, Jerrold, *Jerrold's Wit* (DAP: 279). *Прев.*: Щастието расте край собственото ни домашно огнище; не може да го наберете в чуждата градина. *Смисъл*: Щастието зависи от нашия домашен живот, а не от чуждите хора. *Култ.*: щастието, което зависи от домашния живот, а не от чуждите хора (+). Ограниченията в обема на настоящата работа не позволиха включването на всички тези данни.

who is content. Култ.: щастието като състояние на доволство (+); **To be content with little is true happiness.** Култ.: доволството от малкото като същностна характеристика на истинското щастие (+); **A poor man can't be happy because a happy man is never poor** (DAP: 281). Култ.: щастието като вътрешно усещане за доволство и изобилие, независимо от неугледния или беден външен вид на човека (+); **Happiness comes from gladness as light from the sun** (DAP: 279). Култ.: щастието, което идва от радостта, подобно на светлината, струяща от слънцето (+); **Happiness has no longings** (DAP: 279). Култ.: щастието като състояние на пълно вътрешно доволство, ненакърнено от желания (+); **The man with peace of mind is blissfully happy** (DAP: 281). Култ.: блажено щастливият човек, у когото цари вътрешен мир и покой (+); **Happiness is the art of never holding in your mind the memory of any unpleasant thing that has passed** (DAP: 280). Култ.: щастието като изкуството човек никога да не задържа в съзнанието си спомена за отминала неприятност (+); **Real happiness is found not in doing the things you like to do, but in liking the things you have to do** (DAP: 280). Култ.: щастието, което се състои в това вместо да правиш неща, които ти харесват, но ги нямаш, да харесваш това, което правиш (+); **He is happy who wants what he has** (DAP: 281). Култ.: щастливият човек, който иска това, което има (+); **So long as we can lose any happiness we possess some** (DAP: 280). Култ.: щастието, което се състои в знанието, че имаме нещо (хубаво), което можем да загубим (+); **There ain't no happiness in this world so we must be happy without it** (DAP: 280). Култ.: твърдото решение да сме щастливи въпреки безрадостния свят, в който живеем (+); **Happiness is a habit** (DAP: 279). Култ.: изграждането на навик за щастие (+); **Happy is the man that finds wisdom and gets understanding** (DAP: 281). Култ.: щастливият човек, който се стреми към мъдрост, разум и знание и ги получава (+); **One is happy when one is satisfied with one's self** (DAP: 281). Култ.: щастието като състоянието на вътрешно доволство от себе си (+); **Joy is not in things, it's in us** (Smith). Култ.: радостта, която извира от нас, а не от нещата извън нас (+); **The happiest person is the person who thinks the most interesting thoughts** (DAP: 281). Култ.: щастието като поддържане на жив и интересен мисловен живот (+); **It is neither wealth nor splendor, but tranquility and occupation which give happiness.** (DAP: 280). Култ.: трудът и спокойствието като извори на щастие (+).

2. Щастието като резултат от усилията на човека – 20п/21к = 20(+) + 1(-)

Happiness is what you make of it (DAP: 280). Култ.: щастието като нещо, което човек сам прави от обстоятелствата на живота си (+); **The happiest people don't worry too much about whether life is fair or not, they just get on with it** (TG). Култ.: щастието като приемане на живота такъв, какъвто е, без морални претенции (+); **Don't worry, be happy** (DMP: 282). Култ.: съзнателното заместване на тревоженото и мрачното настроение с внушение за щастие (+); **Make the house clean enough to be healthy and dirty enough to be happy** (Smith) Култ.: поддържането на дома достатъчно чист, за да сме здрави и достатъчно мръсен, за да сме щастливи (+); **One's chances for happiness are what he makes them** (DAP: 280). Култ.: щастието, което се състои в това, човек да направи най-доброто от наличните възможности в живота си (+); **Happiness is for those who make it and not for those who search for it** (DAP: 279). Култ.: 1) твърдението, че щастието се полага на съзнателно работещите за него (+); 2) допускането, че щастието не се полага на тези, които само искат да са щастливи, но не правят нищо за това (-); **Make a garden or plant a tree, and a man is happy for life** (DAP: 246). Култ.: постигането на щастие за цял човешки живот, което става със засаждане на градина или на едно дърво (+); **It is neither wealth nor splendor, but tranquility and occupation which give happiness** (DAP: 280). Култ.: трудът и спокойствието като извори на щастие (+); **To fill the hour – that is happiness** (DAP:

280). *Култ.*: щастието като запълване на времето със смислени занимания (+); **Labor is the law of happiness** (DAP: 357). *Култ.*: трудът като условие за щастие (+); **Man was never so happy as when he was doing something**. *Култ.*: щастието като (смислена) дейтелност (+); **Busy hands are happy hands** (DMP: 115). *Култ.*: щастието като (смислена) дейтелност (+); **Getting what you go after is called success, but liking it while you are getting it is happiness** (DAP: 570). *Култ.*: [(1) успехът като получаване на това, към което човек се стреми и за което се труди (+); 2) щастието, което означава да харесваш това, към което се стремиш, докато се трудиш за него (+); **Happy is the man who has a hobby** (DAP: 281). *Култ.*: щастливият човек, който си осмисля живота с любимо занимание (+); **There is more happiness in pursuit than in possession** (DAP: 280). *Култ.*: щастието по-скоро като преследване на [положителна] цел, а не толкова като постигането ѝ (+); **Happiness is a journey, not a destination** (DMP: 116). *Култ.*: щастието, което се състои в това човек да се радва на всяко преживяване по пътя към поставената цел, а не толкова в постигането ѝ (+); **The happiest place in the world to live is within one's income** (DAP: 281). *Култ.*: постигането на щастие с ограничаване на разходите в рамките на реалните ни доходи (+); **Happy is he who limits his wants to his necessities** (DAP: 281). *Култ.*: щастливият човек, който ограничава желанията си в рамките на своите насъщни нужди (+); **Happiness is where you find it** (DAP: 280). *Култ.*: оползотворяването на всеки щастлив момент от живота (+); **Hidden life, happy life** (DAP: 373). *Култ.*: криенето на частния живот от другите като условие за постигане на лично щастие (+).

3. Пречките по пътя към щастието – 16п/16к = 16(-)

Without virtue happiness cannot be (DAP: 281). *Култ.*: липсата на добродетел като пречка за щастлив живот (-); **Sin and happiness cannot dwell together** (DAP: 542). *Култ.*: грехът като несъвместим със щастието (-); **Avarice and happiness never saw each other. How, then, should they become acquainted?** (DAP: 31). *Култ.*: алчността като несъвместима със щастието (-); **Happiness is never found by pursuing it** (DAP: 280). *Култ.*: съзнателното преследване на щастието като пречка за щастлив живот (-); **He who seeks for applause from without has all his happiness in another's keeping** (DAP: 280). *Култ.*: зависимостта на хората от одобрението на другите като пречка за собственото им щастие (-); **Much happiness is overlooked because it doesn't cost anything** (DAP: 280). *Култ.*: честото разминаване със щастието само защото не ни струва пари (-); **When the cup of happiness overflows, disaster follows** (DAP: 130). *Култ.*: пълното щастие като състояние, което закономерно привлича нещастията (-); **We shall never gather happiness if we try to retain it for ourselves** (DAP: 280–281). *Култ.*: егоистичното пазене на щастието само за себе си като сигурен начин да го загубиш (-); **Every minute you are angry you lose sixty seconds of happiness** (DAP: 19). *Култ.*: излишното ядосване и гневене като загуба на щастие (-); **No man is happy unless he thinks himself so**. *Култ.*: неверието и съмнението, че човек е щастлив, като пречка за щастие (-); **People are not always feeling their pulse to see if they are happy** (DAP: 281). *Култ.*: търсенето на медицински доказателства за усещането ни за щастие (-); **Whoever is tired of a happy day, let him take a wife** (DAP: 282). *Култ.*: женитбата, след която мъжът изгубва щастието си (-); възможно е тази пословица да е шега; **If mama ain't happy, ain't nobody happy** (DMP: 155). *Култ.*: нещастната и недоволна майка, което не се отразява добре на живота на цялото семейство (-); **Inherited wealth is a great handicap to happiness; it is a certain death to ambition as cocaine is to morality** (DAP: 645). *Култ.*: наследеното богатство като пречка за щастие (-); **Beauty does not buy happiness** (DMP: 16). *Култ.*: красотата на жената без други добри качества като недостатъчна за

семејното щастие (-); *Suspicion is no less an enemy to virtue than to happiness* (DAP: 575). *Култ.*: подозрението като пречка за щастие (-).

4. Щастието и щедростта – 15п/15к = 15(+)

Happiness adds and multiplies as we divide it with others (DAP: 279). *Култ.*: споделянето на щастието с други, от което то нараства (+); *Happiness comes to those who give it* (DAP: 279). *Култ.*: произходът на щастието от хората, които го създават и даряват (+); *Happiness is a perfume that you cannot pour on others without spilling a little on yourself* (DAP: 279). *Култ.*: скъпото и приятно нешто – щастието, което някои щедро даряват на други и получават малко и за себе си (+); *Happiness is a wayside flower growing upon the highway of usefulness* (DAP: 279). *Култ.*: щастието като страничен резултат от ползата, която човек допринесе на хората (+); *If you want to be happy make yourself useful* (DAP: 281). *Култ.*: щастието, което се състои в това, човек да бъде полезен (+); *To be happy, make yourself necessary to somebody* (DAP: 282). *Култ.*: щастието, което се състои в това, човек да стане необходим някому (+); *Happiness is like jam: you can't spread even a little without getting some on yourself* (DAP: 279). *Култ.*: приятното и сладостно нешто – щастието, от което човек, докато го дава на други, получава и за себе си (+); *Happiness is not perfect until it is shared* (DAP: 280). *Култ.*: съвършеното щастие, което е споделено щастие (+); *True happiness consists of making others happy* (DAP: 280). *Култ.*: истинското щастие, което се състои в това човек да направи другите щастливи (+); Вар. *You're (He is) truly happy if you make (who makes) others happy* (DAP: 281, 282). *Култ.*: истински щастливият човек, който прави другите щастливи (+); Вар. *True happiness consists of keeping others happy* (DAP: 280). *Култ.*: истинското щастие, което се състои в това човек да прави другите щастливи (+); Вар. *Keeping someone else happy is the secret of happiness* (DAP: 280). *Култ.*: тайната на щастието, която се състои в това човек да прави някого щастлив (+); *Blessed are the happiness makers* (DAP: 279). *Култ.*: блаженото състояние на онези, които създават щастие (+); *May your sun of happiness never set* (DAP: 280) *Култ.*: пожеланието за трайно щастие, отправено към някого (+); *Kindness brings happiness* (DAP: 347). *Култ.*: добротата, която поражда щастие (+).

5. Положителните страни на щастието – 10п/10к = 10(+)

A blithe heart makes a bloomy visage (DAP: 291). *Култ.*: щастието, което освежава и разкроява лицето на човека (+); *Happiness goes on forever* (DAP: 279). *Култ.*: трайността на щастието (+); *In happiness, iron is bright; in sadness, gold is dull* (DAP: 280). *Култ.*: силата на щастието да превръща обикновените неща в прекрасни (+); *Hope is the blossom of happiness* (DAP: 308). *Култ.*: щастието като извор на красива надежда (+); *Happiness in this world, when it comes, comes incidentally* (DAP: 279). *Култ.*: непредсказуемата природа на щастието, от което следва, че човек винаги може да се надява да стане щастлив (+); *Happiness is a good that nature sells us* (DAP: 279). *Култ.*: щастието, което можем да получим от природата срещу определена цена (+); *Most of our happiness in this world consists in possessing what others can't get* (DAP: 280). *Култ.*: идеята за щастие в този свят, според която ако някой има нешто, което другите нямат, той е щастлив (+); *Happy men shall have many friends* (DAP: 281). *Култ.*: свойството на щастливите хора лесно да привличат приятели (+); *Happy people don't get (fall) sick* (DMP: 194). *Култ.*: силата на щастието да прогонва болестите и да поддържа човек в добро здраве (+); *Happy is he who is simple* (DAP: 281). *Култ.*: щастливият човек, който е скромен, непретенциозен, непосредствен и искрен (+).

6.1. Щастието като върховна ценност – 9п/9к = 9(+)

Happiness is the best reward (DAP: 280). *Култ.*: щастието като най-висшата награда за човека (+); **Happiness is the true measure of success** (DAP: 280). *Култ.*: щастието като най-истинското мерило за успех (+); **Happiness is more than riches** (DAP: 280). *Култ.*: щастието като ценност, която превъзхожда богатството (+); **Money can't buy happiness**. *Култ.*: щастието, което не се купува с пари (+); Вар. **Money won't buy happiness, but it will go a long way in helping you** (DAP: 416). *Култ.*: парите като помощно средство за подобряване на живота, но не и за купуване на щастие (+); Вар. **Money will buy everything but real happiness** (DAP: 416). *Култ.*: истинското щастие, което не се купува с пари (+); **Call not him the happiest who is the richest** (DAP: 281). *Култ.*: щастието, което не съвпада с богатството (+); **(It's) Better (to be) happy than wise**. (DAP: 281) *Култ.*: щастието, което е за предпочитане пред мъдростта (+); Вар. **'Tis more to be good than great; to be happy is better than wise** (DAP: 281). *Култ.*: щастието, което е за предпочитане пред мъдростта (+).

6.2. Щастието и дома и семейството – 9п/9к = 9(+)

Home-keeping folks are happiest (DAP: 304). *Култ.*: „къщните пилета”, които са най-щастливите хора (+); **Happiness grows at our own firesides and is not to be picked in strangers' gardens** (DAP: 279). *Култ.*: щастието, което зависи от домашния живот, а не от чуждите хора (+); **Happy's the wooing that's not long a'doing** (DAP: 281). *Култ.*: щастливото ухажване, което скоро приключва с предложение за брак (+); **In a united family happiness springs out of itself** (DAP: 198) *Култ.*: задружното семейство като първо условие за щастие (+); **A happy husband is the happiest of men** (DAP: 281). *Култ.*: щастливият съпруг като най-щастливият сред мъжете (+); **Happy wife, happy life** (DMP: 275). *Култ.*: щастливата съпруга, която прави и съпруга си щастлив (+); **He is happy who finds peace in his own home** (DAP: 281) *Култ.*: щастливият човек, който се радва на спокоен семеен живот (+); Вар. **He is happiest, be he peasant or king, who finds peace in his home** (DAP: 281). *Култ.*: щастливият човек, който, независимо от общественото си положение, се радва на спокоен семеен живот (+); **A happy man will also like his wife, though love may long have passed** (DAP: 281). *Култ.*: щастливият мъж, който продължава да харесва жена си, въпреки че любовната страст отдавна е отминала (+).

7.1. Щастието и здравето – 4п/4к = 4(+)

A good eater is a happy man. *Култ.*: добрият апетит като характерно свойство на щастливите хора (+); **Happiness makes health, health makes more happiness** (DAP: 280). *Култ.*: 1) щастието, което прави човека здрав (+); [2] здравето, което прави човека щастлив (+); **To be happy is to be healthy**. *Култ.*: щастието, което е равнозначно на добро здраве (+); **Happy people don't get (fall) sick** (DMP: 194). *Култ.*: силата на щастието да поражда здраве и да прогонва болестите (+); също в т. 3. по-горе.

7.2. Отрицателните страни на щастието – 4п/к = 4(-)

Only in dreams does happiness of [sic.] the earth dwell (DAP: 167) *Култ.*: непостижимостта на щастието в живота и мечтата за щастие, докато човек е в плът (-); **Deepest happiness is for a short duration** (DAP: 279). *Култ.*: нетрайността на силното щастие (-); **Happiness in this world, when it comes, comes incidentally** (DAP: 279). *Култ.*: непредсказуемата природа на щастието, което означава, че не съществува гаранция, че ще станем щастливи, независимо от усилията си (-); също в

т. 5. по-горе. **Most of our happiness in this world consists in possessing what others can't get** (DAP: 280). *Култ.*: идеята за щастие в този свят, според която ако някой има нещо, което другите нямат, значи е щастлив (+); също в т. 5. по-горе.

8.1. Грижливото пазене на щастието – 3п/к = 3(+)

A full cup must be carried steadily (DAP: 130). *Култ.*: грижливото пазене на щастието (+); Вар. **A full cup needs a steady hand** (DAP: 130). *Култ.*: грижливото пазене на щастието (+); Вар. **When the cup is full, carry it even.** (DAP: 130). *Култ.*: грижливото пазене на щастието (+).

8.2. Зависимостта на щастието от страданието – 3п/3к = 3(+)

One does not appreciate happiness unless one has known sorrow (DAP: 280). *Култ.*: мъката и страданието като условия за правилното оценяване на щастието (+); **The way to happiness is through tribulation** (DAP: 280). *Култ.*: скръбта, изпитанията и нещастията като условие за щастие (+); **When things look blackest, happiness is just round the corner** (DAP: 281). *Култ.*: тълкуването на крайната мъка и отчаяние като знак, че много скоро ще сме щастливи (+).

8.3. Щастието и късметът – 3п/3к = 3(+)

He dances well to whom fortune pipes (DAP: 133). *Култ.*: щастието като зависимо от късмета и сполуката (+); **You don't need brains if you have luck** (DAP: 67) *Култ.*: късметът, а не умът като основа за щастлив живот (+); **Affairs sleep soundly when fortune is present** (DAP: 11); *Култ.*: уверението, че късметът определя щастливия живот (+).

9.1. Щастието и прекрасното – 2п/4к = 4(+)

Happiness is a butterfly (DAP: 279). *Култ.*: щастието, което е нещо прекрасно, леко, игриво и непостоянно (+); **Learn, see, do something beautiful every day is a prescription for happiness** (DAP: 280). *Култ.*: 1) научаването на нещо прекрасно всеки ден като рецепта за щастие (+); 2) извършването на нещо прекрасно всеки ден като рецепта за щастие (+); виждането на нещо прекрасно всеки ден като рецепта за щастие (+).

9.2. Щастието и молитвата – 2п/2к = 2(+)

The prayerful heart is the happy heart (DAP: 293). *Култ.*: искрената молитва ккато извор на щастие (+). **Pray and work and you will be happy** (DAP: 480). *Култ.*: молитвата в съчетание с работата като условие за щастие (+).

9.3. Щастието и домашното кученце – 2п/2к = 2(+)

Happiness is a warm puppy (TG). *Култ.*: топлото домашно кученце, което е само по себе си щастие (+); **Whoever said you can't buy happiness forgot little puppies** (TG). *Култ.*: домашното кученцето като извор на щастие (+).

10.1. Щастието и смъртта – 1п/1к = 1(+)

Call no man happy till he is dead (DAP: 281). *Култ.*: смъртта като последната проверка за това, дали един човешки живот е бил щастлив (+).

10.2. Щастливият дом и вярата в Бога – 1п/1к = 1(+)

There is not a happy home on earth but stands on faith (DAP: 282). *Култ.:* щастливото семейство, в което всяко нещо се основава на вярата в Бога

10.3. Щастието и смелостта – 1п/1к = 1(+)

Happiness is a form of courage (DAP: 279). *Култ.:* щастието като форма на смелост (+).

10.4. Щастието и силата – 1п/1к = 1(+)

To be strong is to be happy (DAP: 569). *Култ.:* силата като щастие (+).

10.5. Щастливата младоженка – 1п/1к = 1(+)

Happy is (Blessed be, Blessed is) the bride (that) the sun shines on (on a sunny day) (DAP: 70). *Култ.:* гаранцията за щастлив брак, ако в сватбения ден на булката грее слънце (+).

10.6. Щастието и добродетелта – 1п/1к = 1(+)

It is in virtue that happiness consists, for virtue is the state of mind which tends to make the whole life harmonious (DAP: 633). *Култ.:* щастието като добродетел, която е такова състояние на съзнанието, което е способно да приведе целия живот в хармония (+).

10.7. Щастливата съпруга – 1п/1к = 1(+)

Motherless husbands make happy wives (DAP: 320). *Култ.:* липсата на свекърва като условие за щастието на съпругата (+); паремията може да се използва като шега.

10.8. Щастливата брачна двойка – 1п/1к = 1(+)

A deaf husband and a blind wife are always a happy couple (DAP: 320). *Култ.:* твърдението, че ако съпругът не обръща внимание на приказките на хората за жена му, а съпругата се прави, че не вижда, какво прави съпругът ѝ, животът на тази двойка ще бъде щастлив (+).

10.9. Щастливият скъперник – 1п/1к = 1(-)

Addition is the miser's sum of happiness (DAP: 8). *Култ.:* щастието на скъперника, което е едно с алчността (-)

10.10. Щастието и спестовността – 1п/1к = 1(+)

A drop in the bucket each day will fill your life with happiness some day (DAP: 169). *Култ.:* спестовността като основа на щастието (+).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От представения анализ се вижда, че преобладаващата част от 135-те цитирани паремии на тема **ЩАСТИЕ** – 121 текста – са от разработения на етимологичен и исторически принцип *Речник на американските пословици* (DAP), докато само 14 текста са от *Речник на съвременните пословици* (DMP) и от някои други съвременни

популярни източници от интернет. В диахронен план хронологичният списък на източниците, които могат да се видят на съответните страници в DAP, показва, че английските извори на паремии обхващат произведения от всички периоди на английската и, в по-широк смисъл, на европейската култура – Староанглийския период, Късното средновековие, Ренесанса, Барока, Епохата на разума, Романтизма и Викторианската епоха. Тези източници, а те се отнасят и за много други пословици, са следните: сборникът с пословици от Дъръм от ранния XI век *Durham Proverbs* (ca 1025); съчинението на Боеций от VI век *Утешението на философията* в превода на Джефри Чосър на късен средноанглийски (Boethius, *The Consolation of Philosophy*, translated by Jeffrey Chaucer (1391)); сборникът на Ричард Тавънър с класически европейски пословици, събрани от Еразъм Ротердамски (Richard Taverner, *Proverbs of Erasmus* (1539)); *Диалог на пословиците* от Джон Хейууд (John Heywood, *Dialogue of Proverbs* (1546)); сборникът *Bugbears* (ca 1566); съчинението на Едуърдз (Edwards) *Paradise of Devices* (1576); съчинението на Гуацо (Guazzo) *Civile Conversation* (1586) (в превод от италиански); поредицата на Джоузеф Адисън (Joseph Addison) *The Spectator* (1712); философското есе-поема на Алигзандър Поуп (Alexander Pope) *Essay on Man* (1733); сборникът на Томас Фулър (Thomas Fuller) *Gnomologia* (1732); съчинението на д-р Самюъл Джонсън (Samuel Johnson) *Rambler* (1750); поемата на Байрън (George Gordon, Lord Byron) *Don Juan* (1818); романите на Дизраели (Benjamin Disraeli) *Young Duke* (1831) и *Lothair* (1870). Към тях следва да се добавят различни произведения на американските класици от XVIII и XIX век Томъс Джефърсън (Thomas Jefferson), Бенджъмин Франклин (Benjamin Franklin), Ралф Уолдо Емърсън (Ralph Waldo Emerson), Хенри Дейвид Торо (Henry David Thoreau), Натаниъл Хоторн (Nathaniel Hawthorne), Хенри Уодсуърт Лонгфелоу (Henry Wadsworth Longfellow) – автори, които по силата на културната приемственост са продължавали да се придържат в една или друга степен към английските литературни модели и стандарти. Всичко това свидетелства за органична, трайна и непрекъсната англо-американска традиция, която продължава до около края на XIX век, след което започва постепенно да затихва, но – и това трябва да се подчертае – никога не изчезва напълно. От общият брой 135 пословици деветдесет са записани през XX век; те съставляват 67% от общия брой текстове, докато английските писмени източници от XX век са много малко на брой. Това е безспорно доказателство за предимно американския характер на идеята за щастието в тази група паремии, за особената му значимост в съвременната американска култура и за младостта на американската нация.

Що се отнася до аксиологическите характеристики на тематичната група, налице е категоричен превес на положителните културеме – 117 – спрямо отрицателните, които са само 22. От тях шестнадесет коментират пречките по пътя към щастието, а четири изразяват отрицателно отношение не към щастието като такова, а към това, че то е нетрайно, несигурно и непостижимо за смъртния човек; сред тях е и отрицателната култураема, отразяваща светското разбиране за щастието като зависимо от притежаването на неща, недостъпни за другите. Голямата група от положителни културеме представя широка гама от най-различни характеристики на щастието, видни от заглавията на подтемите. Подредбата им по семантична плътност дава нагледна представа за степените на културна значимост на тези разнообразни характеристики.

На първо място стои идеята за духовната природа на щастието, реализирана в 23 текста с 23 положителни културеме. Според тази стоическа по същност идея щастието по американски ни най-малко не зависи от условията на живот, нито от общественото положение, престижа, или успеха, които човек е постигнал, а преди всичко от усещането за вътрешен покой, душевен мир, съгласие със себе си,

доволство и пълнота. Следваща по културна значимост (разгърната в 20 текста с 21 културеми) е индивидуалистичната протестанска (и пуританска) идея, че с труд, ум и воля човек сам може да изгради личното си щастие и благоденствие; трябва да се подчертае, че в американското съзнание щастието и материалното благоденствие се препокриват. На пуританския индивидуализъм противопоставят късметът и съдбовността, които обаче демонстрират много малка семантична плътност – само три паремии. На трето място по значимост, съответно с показатели 16 текста и 16 отрицателни културеми, са паремииите, които предупреждават за пречките по пътя към щастието. Много интересно е това, че пречките са отново не от външен, а от вътрешен, духовен характер – грехът, амбицията, алчността, егоизмът, липсата на добри отношения в семейството, подозрението и пр. Четвъртата доминантна подгрупа (развита в 15 текста с 15 положителни културеми) утвърждава значението на щедростта и алтруизма – отново вътрешни качества, произтичащи от индивидуалната воля на човека – като особено важни фактори за постигане на лично щастие. Първите четири водещи тематични подгрупи са следвани от други три, близки по значимост и с почти еднаква семантична плътност подгрупи (съответно с 10 и 9 текста и същия брой положителни културеми). Те визират положителните страни на щастието, неговата абсолютна стойност за човека и зависимостта му от добрия дом и семейство. Средищното положение в темата **ЩАСТИЕ** се заема от пет подгрупи с малка семантична плътност – съответно с по пет или четири текста, само една от които е отрицателна (тя е за недостига на щастие, за което стана дума по-горе), а останалите четири утвърждават значението на други фактори за постигане на щастие – доброто здраве, късметът, грижливото пазене на това, което човек има, и горчивия жизнен опит. Последните седем положителни (с едно изключение) тематични подгрупи са нискочестотни – представени са само с по две или с по една паремия. Тяхното присъствие като че ли идва да довърши в най-малки подробности сложната и богата картина на щастието по американски. Изследователят остава с впечатлението, че сякаш съществува някакъв стремеж нищо, което води човека към щастието, да не остане неспоменато – красотата, добродетелта, вярата в Бог и сърдечната молитва, силата, спестовността, правенето на компромиси в семейния живот, пестеливостта, дори домашното кученце. Единствената суеверна паремия в корпуса тази е за слънчевото време в сватбения ден на младоженката, а само в две се твърди, че щастие в този живот няма и че проверката за щастливо изживян живот идва едва след смъртта. Като контраст на цялата тематична група стои паремията за лошаия вид щастие на алчния скъперник.

Представата на американците за щастието, отразена в анализирания тематичен корпус, е с много богато и разнообразно съдържание и силно очертани акценти. Щастие – преди всичко вътрешно положително състояние на съзнанието на човека – се определя не от Бог, съдбата, държавата, бащата, църквата, общественото мнение и пр. авторитети, а на първо място от качествата и волята на всяка отделна личност. То не зависи от престижа, парите и успеха на индивида, не е и привилегия на финансовия, политически или аристократичен елит. Щастието е достижимо за всеки трудолюбив, дисциплиниран, съвестен и добър човек. Свързано е с доброто семейство, здравето, силата, любовта към красотата, находчивостта. Определя се от ума и независимостта на индивида, от вярата му в собствените сили, подпомогната от вярата в Бог, от неговата самостоятелност и способността му да разчита на себе си – качества, типични за английския пуританизъм с типичния за него стремеж към интроспекция и самокритичност. В крайна сметка личното щастие на човека зависи от това доколко той е добродетелен, разбирано „по американски“.

Съвсем очевидна е връзката между така очертаната представа за щастие и пуританската етика на първите английски заселници на американския континент. Тя

стои в самата основа на американската идея за демократично общество, представена за пръв път пред образована Европа през 40-те години на XIX век в съчинението на френския аристократ Алексис дьо Токвил *Демокрацията в Америка* (преведено на английски като *Democracy in America* [17]. Много подобна идея виждаме развита в дълбочина век по-късно в културологичното изследване на човека, когото можем да назовем „живата съвест на Америка“ – Хенри Стийл Комъджър – *The American Mind, An Interpretation of American Thought and Character Since the 1880s* (Американското съзнание: американската мисъл и характер след 80-те години на XIX век) [18]. В края на 80-те на години на XX век тази идея намира място в забележителния труд на английския историк Хю Броугън *The Penguin History of the United States of America* (Историята на Съединените американски щати: издание на Пенгуин) [19] и в дълга поредица други научни, публицистични и литературни творби на (основно) американски автори. Именно тази представа за щастията пронизва почти всяка история на американската литература, каквато е например *From Puritanism to Postmodernism. A History of American Literature* (От Пуританизма до Постмодерна. История на американската литература) [20], или на американската култура и цивилизация, каквато е *American Culture. An Anthology of Civilization Texts* (Американската култура. Антология на текстове за американската цивилизация) [21]. Същата идея по различен начин обагря светоусещането на поколения американски творци на художественото слово през близо четирите века съществуване на американската литература [вж. напр. откъсите в 22]. Тя получава съвременна политологична и социологическа трактовка в културологичното изследване на американската идентичност на неотдавна починалия харвардския професор и дългогодишен държавен съветник по стратегически въпроси Самюъл Хантингтън *Who Are We? The Challenges to America's National Identity* (Кои сме ние? Предизвикателствата към американската идентичност) [23]. Основната идея на Хантингтън е, че в началото на новото хилядолетие при създалата се напрегната международна обстановка и вътрешна криза на идентичността възвръщането към изконните духовни ценности на англо-протестантската култура е единственият спасителен път за Америка като общество. Както закономерно се е случвало в историята на САЩ и в други моменти на тежки морални сътресения, тази идея и днес намира ярка подкрепа във взрива от евангелистки учения, появили се в страната през последните години.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Aron, Paul. *We Hold These Truths ... And Other Words That Made America*. Lanham, Maryland: Lowman & Littlefield, 2009, pp. 91–96. Cited in: Mieder, Wolfgang. *Behold the Proverbs of a People: Proverbial Wisdom in Culture, Literature and Politics*. Jackson: University Press of Mississippi, 2014, pp. 151, 167.
- [2] Petrova, Roumyana. *Happiness in Modern Anglo-American Proverbs: A Linguocultural Study*. – In: *Proverbium 2016*: 32 (forthcoming).
- [3] Воркачев, С. Г. Концепт счастья: понятийный и образный компоненты. – В: *Известия РАН. Серия лит-ры и языка* – 2001. Т. 60, № 6, с. 47–58.
- [4] Воркачев, С. Г. *Концепт счастья в русском языковом сознании: опыт лингвокультурологического анализа*. Краснодар, 2002.
- [5] Воркачев, С. Г. *Счастье как лингвокультурный концепт*. Москва: Гнозис, 2004.
- [6] Ващеулова, А. С. Концепты HAPPINESS vs. UNHAPPINESS и их актуализация в дискурсе. – В: *Вестник НГУ*. 2012г. Серия: *Лингвистика и межкультурная коммуникация*. Том 10, выпуск 1, с. 105–113.
- [7] DAP: *A Dictionary of American Proverbs*. Wolfgang Mieder (editor in chief), Stewart A. Kingsbury and Kelsie B. Harder (eds.). New York and Oxford: Oxford University Press, 1992.
- [8] DMP: *A Dictionary of American Proverbs*. Charles Clay Doyle, Wolfgang Mieder, and Fred Shapiro (eds.). New Haven and London: Yale University Press, 2012.

[9] FD: *The Free Dictionary* – <http://www.thefreedictionary.com>. Този професионален уебсайт предлага подробни обяснения с исторически бележки и тълкуване на английски идиоми и паремии и примери на употребата им в контекст.

[10] Smith, Lemer L. (ed.), "American Proverbs, Maxims & Folk Sayings" – In: *The Wit and Wisdom of Yesterday*. Lebanon, PA: Applied Arts Publishers, © 1968. – <http://www.brownielocks.com/folksayings.html> (дата на достъп: 10.11.2014). Корпусът обхваща 1500 текста, от които авторът е подбрал по-малко известните.

[11] TG: *The Quote Garden*, compiled by Terri Guillemets – <http://www.quotegarden.com> (дата на достъп: 10.07.2015). Тази сбирка включва пословици, сенценции и ценни цитати от книги.

[12] P. Lawrence. Корпус от 306 популярни американски пословици с обяснения, подбрани от Пол Лорънс, автор на уебсайта *Learn American English Online* за преподаване на английски език като втори – www.learnamericanenglishonline.com/Proverbs/Proverbs.html (дата на достъп: 3.11.2014). В лична комуникация Пол Лорънс обясни, че при подбора на пословиците се е ръководел от тяхната известност и типичност.

[13] Петрова, Румяна. *Културемите в Книга на притчиите (The Book of Proverbs) в Авторизираната Библия (AV/KJB)*, 466 с. Русе: "Лени Ан", 2012г.

[14] Petrova, Roumyana. Humour in the Most Recent Anglo-American Proverbs. – In: *Phraseology in Multilingual Society // Фразеология в многоязычното общество*. В двух томах. Т. I. Е. Ф. Арсентьева, науч. ред. Сб. статей междунар. фразеолог. конф. EUROPHRAS, Казань, Казанский (Приволжский) федеральный университет, 2013г., с. 173–179.

[15] Petrova, Roumyana. "If There Were No Clouds, We Shouldn't Enjoy the Sun": The Crosscultural View and Multifaceted Meaning of a Proverb. – In: *Proverbium 2013 : 30*, pp. 255–280.

[16] Петрова, Румяна. Културемата – единица за лингвокултурологични съпоставително изследвания (върху материал от английски и български пословици). – В: *В оледалния свят на езика и културата*. Р. Русев и др.: ред. Русе: Издателство „Лени-Ан“, 2007г., с. 9–28. – В: *Лингвокултурология // Linguistic Culturology*: <http://lingvocult.uni-ruse.bg>

[17] de Tocqueville, Alexis. *Democracy in America (1840)*. Translated by Henry Reeve. Source: Project Gutenberg www.gutenberg.com, E-text: by David Reed, haradda@aol.com, Feb. 1997 (accessed 17 April 2014).

[18] Comager, Henry Steele. *The American Mind, An Interpretation of American Thought and Character Since the 1880s*. Yale University Press, 1950.

[19] Brogan, Hugh. *The Penguin History of the United States of America*. Longman Group Limited, 1985. Published in Pelican Books, 1986. Reprinted in Penguin Books 1990.

[20] Ruland, Richard, and Malcolm Bradbury. *From Puritanism to Postmodernism. A History of American Literature*. Penguin Books, 1992.

[21] *American Culture. An Anthology of Civilization Texts*. Andrews Breidlid, Fredrik Chr. Brøgger, Øyvind T. Gulliksen, Torbjorn Sirevag (eds.). London and New York: Routledge, 1996. Антологията съдържа 13 глави, занимаващи се с основните според разбирането на съставителите теми на американската цивилизация: туземните американски индианци, имиграцията, афроамериканците, жените, държавното управление, партиите и политиката, предприемателството, класовата структура, религията, образованието, медиите и поп културата, САЩ и света, и преобладаващите вярвания и ценности (идеологията). В предговора съставителите подчертават, че американският пуританизъм е най-основната тема за американската цивилизация, но тя не е включена, защото като най-значима вече е достатъчно добре представена в голям брой други, предишни съчинения.

[22] *The Norton Anthology of American Literature*. Nina Baym (ed.). Shorter Seventh Edition. Volume II. New York: W. W. Norton & Company, 2008.

[23] Who Are We? The Challenges to America's National Identity. Този онлайн текст е резюме на публикуваното преди около десет години изследване на Самюъл Хантингтън *Kou sme ние? Предизвикателствата към американската идентичност* (Huntington, Samuel P. *Who Are We? The Challenges to America's National Identity*. New York, London Toronto Sydney: Simon & Schuster, 2004), което в създалата се сложна и противоречива международна обстановка днес става особено актуално. Текстът на резюмето е достъпен на: https://en.wikipedia.org/wiki/Who_Are_We%3F_The_Challenges_to_America%27s_National_Identity (дата на достъп 20 August 2015). Като допълнение към темата на настоящата работа е твърде полезно да

цитираме заключението на автора на резюмето: "After laying out the concerns for the weakening and subsequent dissolution of America, which could plausibly occur due to cultural bifurcation and/or a government formed of denationalized elites that increasingly ignore the will of the public, Huntington attempts to formulate a solution to these problems. He argues that adherence to the American Creed is by itself not enough to sustain an American identity. An example of a state that attempted to use ideology alone was the Soviet Union, which attempted to impose communism on different cultures and nationalities, and eventually collapsed. A similar fate could lie in store for the United States unless Americans "participate in American life, learn America's language [English], history, and customs, absorb America's Anglo-Protestant culture, and identify primarily with America rather than with their country of birth." In particular, Huntington suggests that Americans turn to Protestantism, and recognize that what distinguishes America from other countries is that it is an extremely religious Western country, founded on the principles of the Enlightenment and Protestant Reformation." (След излагане на загрижеността си относно отслабването и очакваното разпадане на Америка, което е вероятно да произтече вследствие на културна бифуркация и/или от правителство от денационализиран елит, все по-малко вслушващ се в гласа на хората, Хантингтън прави опит да формулира решение на тези проблеми. Той твърди, че придържането към американското кредо само по себе си не е достатъчно да поддържа жива американската идентичност. Пример за държава, разчитала единствено на идеология, е бившия Съветския съюз, който се опита да наложи комунизма на различни култури и националности и в края на краищата се провали и разпадна. Подобна съдба очаква и Съединените щати, освен ако всички американски граждани не решат да „станат част от американския живот, да научат нейния език [английски], историята и обичаите на Америка, да приемат англо-протестантската култура на Америка и да се идентифицират на първо място с Америка и чак след това със страните, от които са дошли". Хантингтън особено настойчиво предлага американските граждани да се обърнат към протестантизма и да приемат за най-важна отлика на Америка от останалия свят факта, че тя е изключително религиозна западна страна, основана на принципите на Просвещението и Протестантската реформация.)

Както се вижда от цитата, Хантингтън прокарва тънка разграничителна линия между т. нар. американско кредо – идеологията, формираща разбирането на американците за демократично общество и имаща по-скоро политически, отколкото културен характер, и изконните, дълбинни ценности на американската протестантска култура.

За контакти:

Доц. д-р Румяна Петрова, Катедра "Европеистика и международни отношения", ФБМ, Русенски университет "Ангел Кънчев", тел.: 082-888 811, e-mail: roumyana.petrova@yahoo.com

Докладът е рецензиран.